

**INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE
DIN DECEMBRIE 1989**

**PRIMA CONSTITUȚIE A ROMÂNIEI POSTDECEMBRISTE
– DOCUMENTE –**

Vol. I

**Editura Karta-Graphic
Ploiești – 2011**

Coperta 1 și 4 : Claudiu Voicu

Redactor: Ștefan Diaconu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

**INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE
DIN DECEMBRIE 1989**

**PRIMA CONSTITUȚIE A ROMÂNIEI
POSTDECEMBRISTE**

– DOCUMENTE –

Vol. I

**Ediție îngrijită de Teodora Stănescu-Stanciu
și Gheorghe Neacșu**

**Editura Karta-Graphic
Ploiești – 2011**

CUPRINS

	Pag.
ARGUMENT.....	11
<i>Studiu introductiv. NOUA EUROPĂ CENTRALĂ ȘI DE SUD-EST ȘI NOILE SALE STRUCTURI POLITICE: CORPUSURI CONSTITUȚIONALE. ROMÂNIA (dr. Teodora Stănescu-Stanciu).....</i>	13
Documentul nr. 1. Stenograma primei ședințe a Adunării Constituante (13 februarie 1991): probleme organizatorice, constituirea unor organisme de lucru, responsabilități. Dezbateri aprinse a generat problematica minorităților naționale.....	73
Documentul nr. 2. Ședința Adunării Constituante din 27 februarie 1991: discutarea primelor teze din textul Constituțional. Vii dezbateri, în continuare, a suscitată chestiunea minorităților naționale.....	165
Documentul nr. 3. Ședința Adunării Constituante din 6 martie 1991. Se continuă dezbateră titlului I al tezelor proiectului de Constituție. Vii dezbateri a suscitată modalitatea de alegere a organelor reprezentative ale poporului.....	225
Documentul nr. 4. Ședința Adunării Constituante din 12 martie 1991. În dezbateră, titlul al doilea din Tezele pentru elaborarea proiectului de Constituție a României....	273
Documentul nr. 5. Ședința Adunării Constituante din 13 martie 1991. Se continuă dezbateră titlului al doilea din Tezele pentru elaborarea proiectului de Constituție a României.....	343
Documentul nr. 6 Ședința Adunării Constituante din 19 martie 1991. Vii dezbateri a suscitată discutarea condițiilor ce trebuie îndeplinite pentru candidatura la președinția României.....	428

Documentul nr. 7.

Ședința Adunării Constituante din 20 martie 1991. Vii dezbateri a suscitată introducerea, în corpusul constituțional românesc, a instituției ombudsman-ului.....468

Documentul nr. 8.

Ședința Adunării Constituante din 26 martie 1991. În dezbateri – rolul, tipul și modalitatea de funcționare a Parlamentului..... 531

Documentul nr. 9.

Ședința Adunării Constituante din 27 martie 1991. Inițial, ședința se deschide cu celebrarea a 73 de ani de la Unirea Basarabiei cu România – prilej de dezbateri cu privire la relațiile României cu statele vecine, în special cu fosta Uniune Sovietică. Se continuă, apoi, dezbateri Capitolului I, Titlul III al tezelor Constituției..... 616

Documentul nr. 10.

Ședința Adunării Constituante din 16 aprilie 1991, centrată pe dezbateri modalităților de alegere, respectiv, de încetare a mandatului prezidențial, dar și pe puterile prezidențiale și din noul corpus constituțional românesc..... 680

CONTENTS

ARGUMENT.....	11
---------------	----

<i>Introductory study. A NEW CENTRAL AND SOUTH-EAST EUROPE AND ITS NEW POLITICAL STRUCTURE: CONSTITUTIONAL CORPUS. ROMANIA (Teodora Stănescu-Stanciu Ph D).....</i>	13
---	----

Document no. 1.

The stenograph of the first Meeting of the Constituent Assembly (13th of February 1991): organizational problems, establishment of new working organisms, responsibilities. Heated debates generated the problem of the national minorities.....73

Document no. 2.

The meeting of the Constituent Assembly from 27th of February 1991: the discussion upon the first theses of the Constitutional text. Heated debates continued to generate the problem of the national minorities.....165

Document no. 3.

The meeting of the Constituent Assembly from 6th of March 1991. It is continued the debate upon the first title of the theses of the project about the Constitution. Heated debates determined the way of election of the people representative organs.....225

Document no. 4.

The meeting of the Constituent Assembly from 12th of March 1991. During the debate, the second title of the theses for the elaboration of the Romanian Constitution project.....273

Document no. 5.

The meeting of the Constituent Assembly from 13th of March 1991. It is continued the debate of the second title from the Theses for the project elaboration of the Romanian Constitution.....343

Document no. 6

The meeting of the Constituent Assembly from 19th of March 1991. Heated debates generated a discussion upon the conditions which have to be accomplished in order to candidate at the Romanian presidency....428

Document no. 7.

The meeting of the Constituent Assembly from 20th of March 1991. Heated debates generated the introduction of the ombudsman institution in the constitutional Romanian corpus.....468

Document no. 8

The meeting of the Constituent Assembly from 26th of March 1991. During the debate – the role, the type and the way of functioning of the Parliament.....531

Document no. 9.

The meeting of the Constituent Assembly from 27th of March 1991. Initially, the meeting opens with the 73th anniversary of the Union between Bessarabia and Romania.– an opportunity to debate the relations between Romania and its neighbours, especially its relation with the Soviet Union. Next the debate continues with discussions about the First Chapter, the 3rd Title of the Constitution theses.....616

Document no. 10.

The meeting of the Constituent Assembly from 16th of April 1991, centred on the debate about the ways of election, respectively, of the cease of the presidential mandate, but also centred on the presidential powers from the new constitutional corpus.....680

CONTENU

ARGUMENT.....	11
<i>Étude introductive: LA NOUVELLE EUROPE CENTRALE ET DE SUD-EST ET SES NOUVELLES STRUCTURES POLITIQUES: CORPUS CONSTITUTIONNELS. ROUMANIE (dr. Teodora Stănescu - Stanciu).....</i>	
<i>13</i>	<i>13</i>
Document n° 1.	
Le sténogramme de la première réunion de l'Assemblée constituante (le 13 février 1991): des problèmes d'organisation, la constitution de certains organismes de travail, des responsabilités. Des débats (discussions) animés ont produit les problèmes des minorités nationales	73
Document n° 2.	
La réunion de l'Assemblée Constituante du 27 février 1991 : le débat des premières thèses du texte constitutionnel. Des débats animés, de suite, ont suscité le problème des minorités nationale.....	165
Document n° 3	
La réunion de l'Assemblée Constituante du 6 mars 1991 : On continue le débat du I ^{er} titre des thèses du projet de Constitution. Des débats animés on suscite la modalité d'élection des organismes représentatifs du peuple	225
Document no 4	
La réunion de l'Assemblée Constituante du 12 mars 1991. Dans le débat, le deuxième titre des thèses pour l'élaboration du projet de Constitution de la Roumanie.....	273
Document n° 5	
La réunion de l'Assemblée Constituante du 13 mars 1991 . On continue le débat du deuxième titre des thèses pour l'élaboration du projet de Constitution de la Roumanie	343
Document n° 6	
La réunion de l'Assemblée Constituante du 19 mars 1991. Des débats animés ont suscité la discussion des conditions qui doivent être accomplies pour la candidature a la présidence de la Roumanie	428

Document n° 7

La réunion de l'Assemblée Constituante du 19 mars 1991.

Des débats animés ont suscité l'introduction dans le corpus constitutionnel roumain, de l'institution ombudsman468

Document n° 8

La réunion de l'Assemblée Constituante du 26 mars 1991.

Dans les débats – le rôle, le type et la modalité de fonctionnement du Parlement531

Document n° 9

La réunion de l'Assemblée Constituante du 27mars 1991.

Initialement, la réunion s'ouvre avec la célébration des 73 ans de l'Union de Basarabia avec la Roumanie – occasion pour débattre les relations de la Roumanie avec les états limitrophes, surtout avec l'ex Union Soviétique. On continue, ensuite, le débat du I-^{er} Chapitre, le III-^{ème} titre des thèses de la Constitution.....616

Document n° 10

La réunion de l'Assemblée Constituante du 16 avril 1991, centrée sur le débat des modalités d'élection, à savoir, de cessation du mandat présidentiel, mais aussi sur les pouvoirs présidentiels et sur le nouveau corpus constitutionnel roumains 680

ARGUMENT

În istoria recentă a redemocratizării României, activitatea Adunării Constituante și adoptarea noului corpus constituțional au reprezentat repere semnificative atât din perspectiva primilor ani post-revoluționari, cât, mai ales, a restructurărilor instituționale și social-politice sau economice ale viitorului.

În aceeași idee de recuperare a trecutului apropiat, de stocare, de arhivare, a principalelor documente semnificative ale noii României post-1989, ca și anterioarele volume dedicate activității și impactului Consiliului Provizoriu de Uniune Națională (2009), se înscrie și prezentul volum, ce reunește primele stenograme ale Adunării Constituționale (13 februarie 1991 – 16 aprilie 1991). El a fost gândit ca primul dintr-o generoasă serie, ce va cuprinde, pe lângă totalitatea dezbaterilor din cadrul sesiunilor Adunării Constituante, și alte documente și materiale semnificative pentru nașterea acestui act fondator al noii României. Deoarece documentele prezentate aparțin, în totalitate, momentului 1991, am optat pentru utilizarea scrierii conform normelor academice din acea perioadă.

**NOUA EUROPĂ CENTRALĂ ȘI DE SUD-EST ȘI NOILE SALE
STRUCTURI POLITICE:
CORPUSURI CONSTITUȚIONALE.
ROMÂNIA**

Dr. Teodora Stănescu-Stanciu

Odată cu începutul anului 1990, pentru zona est-central-europeană, „marea Tranziție” (dacă este să folosim una dintre expresiile care au făcut adevărată carieră de atunci, aparținându-i analistului francez J. Lesourne¹) a devenit vizibilă, operând, în același timp, departajări sau, din contra, unificând modele. După cum sublinia și sociologul român I. N. Sava s-a ajuns la o adevărată „tentație”, am spune noi, a analizei tranziției est-central europene. „O bogată literatură internațională abordează chestiunea tranziției. Se constată o aglomerare a interesului, după 1989, asupra tranziției țărilor Central și Est Europene. Deși acest interes s-a diminuat după 1997, Estul continuă să se mențină ca o zonă de *atenție*”².

Perioada, în linii generale, a fost denumită, în mod standard, ca tranziția de la societatea comunistă spre noua democrație, în ideea tocmai de a o departaja de tranzițiile³ deja cunoscute în istoria secolului XX. Cu toate acestea, după cum sublinia același I.N. Sava, „o teorie unitară a

¹ „Nu mai există Europa de Est. Revoluțiile din 1989 au redat libertate istoriei naționale a fostelor democrații populare. Cu siguranță, în același timp, vântului de est i-au succedat vântul vestului, socialismul planificator, încrederea în democrație și economia de piață. Iar fiecare țară și-a ales singură drumul spre Marea Tranziție. Decizând asupra ordinei, a vitezei și a profunzimii reformelor”, J. Lesourne, *De la Atlantic la Urali*, București, 1990, p. 177.

² I. N. Sava, *Zece ani de tranziție în Europa de Est*, Editura Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 35. De asemenea, lucrarea conține și o bogată bibliografie a problemei tranziției, în deosebi centrată pe problematicele legate de tranziția economică sau socială.

³ Din perspective internaționale, se consideră că au existat, în secolul XX, patru mari etape sau stadii ale procesului de tranziție: anii '50-'60, când a fost implicată în transformare Europa de Vest (Germania) și Orientul Îndepărtat (Japonia); anii '60-'70, când procesul schimbării a fost sesizabil în America Latină; anii '80, pentru Europa de Sud, respective anii '90, pentru Europa centrală și de est.

tranziției⁴ nu există ca atare... Dacă se are în vedere tranziția est-europeană, atunci putem vorbi de tranziția de la comunism la capitalism, caz în care tranziția se definește ca răspuns la criza generalizată a sistemului comunist. Dacă se are în vedere tranziția ca proces specific lumii non-occidentale, atunci putem vorbi de tranziție în general, caz în care ea se definește ca reacție la procesul de subdezvoltare, periferializare, etc., specifică celei ce până foarte recent era denumită *lumea a treia*⁵.

Înțelegerea însă a ideii de tranziție, pentru trăitorul din Europa central-estică în perioada anilor 1990-1991 a reprezentat un proces destul de dificil, de-a dreptul încâlcit, cu toate că numeroasele definiții oferite societății au insistat mai mult pe fenomenul transformării generale, a trecerii de la comunism la democrație și, mai puțin, pe acele delimitări temporale, scopuri precise, administrativ sau instituțional, la care trebuia să conducă finalul acelor tranziții⁶.

Începutul acestei perioade de tranziție este considerat a fi în mod vizibil marcat de câteva caracteristici, precum disoluția regimului autoritar, care, adesea, poate fi identificat cu primele semne ale mobilizării politice a masei populare, în timp ce sfârșitul perioadei de tranziție poate aduce stabilitatea unei noi forme de guvernământ, prin intermediul alegerilor democratice. Devine clar, astfel, că, în mod cert, putem vorbi de un debut și un final al perioadei de tranziție, singura perioadă ce se scurge între cele două momente fiind cea mai greu încadrabilă în timp exact, ea reprezentând, în fond, adevărata operatoare de demarcație a diverselor modele și căi de implementare ale democrației⁷.

Tranzițiile de la regimuri autoritare, totalitare la sisteme democratice se consideră că au avut loc și în funcție de alte două posibile

⁴ Noi vom utiliza, de acum înainte, conceptul de tranziție cu semnificația “tranziția est-central europeană de la regimul comunist la regimul democratic”.

⁵ I.N. Sava, *op. cit.*, p. 36.

⁶ Anul 1992, de exemplu, a cunoscut mai multe încercări ale societății civile române de a-și reprezenta conceptul de tranziție, printre ele colocviul internațional *Presa tranziției și Tranziția presei* (28-31 mai 1992), dar și prezența unor rubrici permanente atât în cotidienele de mare tiraj, cât și în publicațiile săptămânale dedicate analizei fenomenului de tranziție. (de ex., în revista 22 – rubrica “Mitologia publică a tranziției”).

⁷ Cu observația, totuși, că disoluția regimului de tip autoritar este diferită de la caz la caz.

modele diferite, departajate în funcție de legătura noului regim cu vechile structuri:

a) un regim de tip nou, care a luat măsuri severe împotriva celor care au fost considerați vinovați de crimele perioadelor anterioare;

b) un nou regim care a decis amnistierea faptelor trecutului, principalul sentiment fiind reconcilierea națională⁸.

Considerând că termenul în sine de *tranziție*⁹ poate reprezenta o convenție lingvistică menită a defini o perioadă anume (în cazul nostru, trecerea de la comunism la democrație), este necesar să mai operăm o delimitare în ceea ce privește și departajarea *tranzițiilor*, în funcție de natura lor: politică, socială sau economică. Și poate una dintre cele mai bune perspective a fost oferită de analistul român I.N. Sava: „În primul rând, logica socială a schimbării (tranziției) nu este exclusiv economică (respectiv schimbarea structurală a economiei) și nu este nici exclusiv politică (schimbarea formei de guvernământ). Schimbarea economică («reforma») este partea principală a tranziției, iar schimbarea politică («democratizarea») este factorul care a declanșat și determină ritmul (etapele) tranziției”¹⁰. În plus, a subliniat mai departe Sava, în cazul tranzițiilor est-central europene de la comunism la democrație, un rol din ce în ce mai important avea să îl dețină factorul politic; el fiind cel care a gestionat tranziția, ținând oarecum cont și de influența factorului extern.

În fond, pentru a concluziona, procesul de tranziție de la comunism la post-comunism a reprezentat, într-o oarecare măsură, atât încercarea de a asimila modelele vestice, deja testate, de democrație, cât și găsirea de căi noi sau de adaptare a schemelor occidentale pentru Estul și centrul Europei. Putem spune chiar că, odată cu anii 1989-1990, s-a asistat la o trecere de la un sistem universalist, bazat pe percepțiile (mult modificate!) marxiste, în variante staliniste, leniniste sau chiar locale, la un alt sistem universalist, bazat, de astă dată, pe dogmele democrației și

⁸ Pentru mai multe detalii ale acestei noi tipologii, a se vedea D. Pavel, Iulia Huiu, „*Nu putem reuși decât împreună*”. *O istorie analitică a Convenției Democratice, 1989-2000*, Editura Polirom, Colecția “Document”, Iași, 2003, p. 92.

⁹ Au existat însă și opinii extrem de dure cu privire la utilitatea sau non-utilitatea unui concept precum cel de *tranziție*, insistându-se pe importanța și, mai ales, veridicitatea unor alți termeni, precum cel mai frecvent oferit în comparație, cel de *post-comunism*. De pildă, Cl. Karnooh, în prefața la lucrarea *Comunism/Postcomunism și modernitate târzie*, Editura Polirom, Iași, 2000 sau L. Holmes, *Postcomunismul*, Institutul European, Iași, 2004.

¹⁰ I.N. Sava, *op. cit.*, p. 37.